

3. Осипова А.А. Общая психокоррекция. Учебное пособие. М.: Сфера, 2002. - 510с.
4. Нардонэ Джорджио. Страх, паника, фобия: краткосрочная терапия: предисловие пола Вацлавика: Введение Алессндро Сальвини: Пер. с ит.: - М.: Психотерапия, 2008. – 352с.
5. Риман Ф. Основные формы страха / Ф. Риман. - М.: Алетейя, 1999. - 336 с.
6. Ребер А.С. Большой толковый психологический словарь / А.С. Ребер. — М.: Вече, АСТ, 2000 - Т.2. - 560с.
7. Чернавский А.Ф. Системное исследование страха: дис. ...канд. психол. наук: 19.00.01 / Александр Фридрихович Чернавский. – Екатеринбург, 2008. – 207с.
8. Щербатых Ю.В. Психофизиологические и клинические аспекты страха, тревоги и фобий / Ю.В. Щербатых, Е.И. Ивлева. - Воронеж: «Истоки», 2001. - 282с.

УДК 159.9

Кравченко О.В., к. психол. н., доцент, доцент кафедри військового навчання та виховання Академії внутрішніх військ МВС України.

ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ДО НАВКОЛИШНЬОГО ЦІННІСНО-НОРМАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті наведено аналіз різних підходів до визначення суті і цільового призначення психологічного тренінгу, розкриваються загальні принципи і механізми тренінгу, його задачі і особливості, місце і роль у практичній діяльності військовослужбовців, наведено його переваги. У статті також обґрунтований і представлений адаптивний соціально-психологічний тренінг, як засіб вирішення особистісно вагомих соціально-психологічних проблем людини. Стаття висвітлює основні методологічні положення психотренінгу та його впровадження у правоохоронну сферу. Розглянуто проблемні питання щодо використання психологічних тренінгів у системі професійного навчання правоохоронців, підготовки військовослужбовців до дій в екстремальних умовах та психопрофілактики. Автором пропонується концептуальний підхід до впровадження психотренінгових технологій.

Ключові слова: адаптивна поведінка, надзвичайна ситуація, психологічний тренінг, психокорекція, психотерапія, ціннісно-нормативне середовище, соціальні системи, саморегуляція, тренінгові технології.

В статье приведен анализ разных подходов к определению сути и целевого назначения психологического тренинга, раскрываются общие принципы и механизмы тренинга, его задачи и особенности, место и роль в практической деятельности военнослужащих, представлены его преимущества. В статье также представлен адаптивный социально-психологический тренинг как средство решения личностно весомых социально-психологических проблем человека. Статья освещает основные методологические положения психотренинга и его внедрение в правоохранительную сферу. Рассмотрены проблемные вопросы относительно использования психологи-

ческих тренингов в системе профессионального обучения правоохранителей, подготовки военнослужащих к действиям в экстремальных условиях и психопрофилактики. Автором предлагается концептуальный подход к внедрению психотренинговых технологий.

Ключевые слова: адаптивное поведение, чрезвычайная ситуация, психологический тренинг, психокоррекция, психотерапия, ценностно-нормативная среда, социальные системы, саморегуляция, тренинговые технологии.

Постановка проблеми. Робота військовослужбовців підрозділів спеціального призначення ВВ МВС України полягає у виконанні службово-бойових завдань по боротьбі зі злочинністю, забезпеченні правопорядку під час проведення загальнодержавних, громадсько-політичних, спортивно-видовищних, культурно-масових, релігійних заходів та проведенні спеціальних операцій по охороні громадського порядку. Професія бійця підрозділу спеціального призначення ВВ МВС України знаходиться в числі десятих найскладніших професій на Землі. За рівнем розвитку та стресогенності вона прирівнюється до діяльності льотчика-випробувача. При цьому враховуються наступні ознаки схожості: характер і зміст праці; її розмаїтість, комплексність, самостійність; масштабність; складність керівництва; підвищена відповідальність. За основним видом цю роботу відносять до оперативно-тактичної діяльності; за категорією - до виконавської; за ступенем складності виконання функцій – до 9 ступеня за 10-бальною шкалою. Діяльність військовослужбовців підрозділів спецпризначення здійснюється в середовищі й в умовах, важливим складовим елементом яких об'єктивно виступає психологічна реальність. Так, поряд із необхідністю протистояння відверто злочинним кримінальним проявам антигромадської поведінки, правовому нігілізму, що набув певного поширення в суспільстві в останні часи, військовослужбовцям необхідно вміти розумітися на психологічних причинах, мотивах, потребах, почуттях та інших психологічних особливостях поведінки різних прошарків населення. Військовослужбовці постійно стикаються із ситуаціями збройного єдиноборства з кримінальними елементами. Такі ситуації нерідко загрожують життю та здоров'ю військовослужбовців. Тому вони більш за все піддаються великим нервово-психологічним перевантаженням, стресам та психосоматичним захворюванням. Незалежно від професійної підготовленості військовослужбовців та наявності у них відповідних професійно важливих якостей, дія надсильних подразників, до яких відносяться безпосереднє протиборство зі злочинцями, наявність постійної вітальної загрози, перевтома, дефіцит часу й інформації, застосування зброї, гострий психологічний конфлікт, дія природних та техногенних сил, вимагає від правоохоронців максимальної психічної та фізичної напруги та призводять до виснаження захисних сил організму, викликає певні негативні зміни фізичного і, насамперед, психічного стану, що суттєво погіршує ефективність вирішення службово-бойових завдань і небезпечним чином впливає на особистість військовослужбовця.

Успішність службово-бойової діяльності у цих досить небезпечних та складних умовах залежить від прояву відповідних професійно-важливих якостей військовослужбовців, ефективності їх спеціальної підготовки та рівня особистісно-професійного розвитку.

З метою формування у військовослужбовців психологічної готовності до успішності виконання завдань в ризиконебезпечних ситуаціях службово-бойової діяльності, до впевнених дій в екстремальних ситуаціях, підвищення адаптивних можливостей військовослужбовців ризиконебезпечних професій до умов діяльності, зниження рівня тривоги, фрустраційного напруження, викликаних умовами зовнішнього середовища, що змінилися, навичок вирішення особистісно вагомих соціально-психологічних проблем, що виникають під час службово-бойової діяльності, професійного та особистісного зростання військовослужбовців, формування навичок ефективної комунікації виникла необхідність впровадження у систему підготовки правоохоронців та їх професійну діяльність інноваційних, ефективних технологій навчання, науково обґрунтованих програм та практичних рекомендацій, які б давали відповідні результати вже сьогодні. Зокрема, такою технологією є тренінги, застосування яких забезпечує прогрес людини у будь-якій галузі.

В розвинутих країнах світу в теперішній час тренінги активно використовуються у підготовці правоохоронців. Свідченням цього є існуюча система проведення тренінгів для поліцейських у Німеччині, Великобританії, США, де створена система обов'язкового проходження поліцейськими комунікаційних, антистресових та інших тренінгів.

«Тренінгові технології – це науково обґрунтована і практично доцільна сукупність знань і засобів проведення тренінгів із персоналом організації, що сприяє високопродуктивному виконанню організаційних цілей і завдань. Це – унікальна соціально-психологічна реальність, що забезпечує соціальний прогрес у постіндустріальному суспільстві» [4, ст. 161].

Тренінг сприяє високоефективному виконанню цілей і завдань у різних організаціях, так як являється унікальною системою не тільки психологічного оновлення, а навіть і переродження людей. І тому сьогодні у суспільстві зростає потреба в тренінгах, особливо у таких сферах, де діяльність людини пов'язана з ризиком, постійною вітальною загрозою, максимальною психічною та фізичною напруженістю, значними психічними і фізичними навантаженнями, високим рівнем відповідальності. Під час тренінгу з людиною відбуваються значні перетворення: тренінг допомагає людині краще усвідомити себе, свої сильні і слабкі сторони, розібратися в мотивах своєї поведінки, розвинути загальну здатність до пізнання і вирішення проблем; сприяє підвищенню успішності людини в будь-якій діяльності; дозволяє опанувати навичками саморегуляції і правилами поведінки у стресових ситуаціях і т.п. Людина як би по-новому відкриває собі саму себе, самоаналіз, який відбувається у неї на тренінгу майже завжди стає поштовхом до особистісних змін, причому іноді не відразу усвідомлюваним самою людиною. В той же час, особливості впливу тренінгу на людину, психологічні механізми й феномени, які відбуваються під час тренінгу, науковцями вивчені ще недостатньо. Саме це зумовлює актуальність питань, які розглядаються у статті.

Таким чином, вищевикладене спонукає нас до більш детального розгляду теоретичних та практичних аспектів впровадження тренінгових технологій у службово-бойову діяльність військовослужбовців.

Незважаючи на те, що тренінг за останній час став однією з найбільш поширених форм психологічної роботи та має глибоке історичне і наукове коріння його ще не всюди сприймають адекватно. У таких відносно «закритих» відомствах як МВС, МНС та інших тренінг ще часто асоціюється з психодіагностикою, експериментальними дослідженнями та іншими таємничими маніпуляціями, які проводять психологи з людьми. Разом з тим багато науковців в один голос зауважують, що на сьогодні немає загальноприйнятого поняття «тренінг». Ці обставини, а також відсутність загальної теорії психологічного тренінгу, заплутане положення з його різновидами й їх місцем у загальній системі методів психології, недостатня розробленість прикладного використання тренінгу, зокрема у системі правоохоронних органів, зумовлює актуальність розкриття методологічної сутності і визначення цього поняття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існують численні визначення тренінгу, його цілей, функцій, закономірностей, механізмів, стадій, принципів проведення.

Тренінг (від англ. training – тренувальний) – як одна із поширених форм психологічної практики і професійного навчання активно впроваджується з ХХ століття. Питанням впровадження тренінгових технологій у професійну діяльність присвячені праці українських науковців: Л.І. Мороз, В.О. Лефтерова, Г.В. Попової, Ю.М. Швалба, С.І. Яковенка, Т.С. Яценко; російських науковців: І.В. Вачкова, С.Д. Дерябо, Т.В. Зайцевої, Ю.М. Жукова, С.І. Макшанова, Л.Б. Шнейдер; зарубіжних науковців: Е. Берна, У. Гарбе, Д. Герхарда, Д. Колбі, К. Левіна та інших.

З позиції Л.Б. Шнейдер тренінг розглядається як активний засіб особистісно-позиційного навчання. Метою такого тренінгу є створення умов для формування у кожної людини, яка бере участь у тренінгу, власної позиції у професійних ситуаціях і професійних взаєминах, а також стосовно образу «Я» й саморозвитку через вирішення певних задач. В результаті тренінгу людина розширює свій професійний досвід, змінює реальні установки, образ «Я», збагачує професійну поведінку [8].

Інший російський науковець І.В. Вачков дає інше тлумачення тренінгу як мета-методу психологічної роботи, яка спрямована на освоєння учасниками тренінгу нової для них діяльності. В результаті тренінгу у його учасників мають бути сформовані три основні типи умінь:

- технологічні – здатність використовувати знання та навички у певній ситуації;
- стратегічні – використання адекватної до ситуації стратегії діяльності;
- диспозиційні – здатність займати визначену диспозицію стосовно ситуації.

При цьому науковець підкреслює, що сформувані ці типи умінь можливо лише спираючись на принцип еквівалентності тренінгової діяльності реальній діяльності учасників тренінгу [1].

Позначаючи межі поняття «психологічний тренінг», І.В. Вачков констатує, що сучасне розуміння тренінгу включає багато традиційних методів групової психотерапії і психокорекції, що спонукує шукати його витоки у різноманітних напрямках клінічної психотерапії в групах [1].

Автор більше 70 наукових і навчально-методичних праць у галузі юридичної психології, психології діяльності в особливих умовах, а також теорії та практики психологічного тренінгу відомий український науковець В.О. Лефтеров підкреслює, що професійно-орієнтовані тренінги «дозволяють ефективно розвивати професійно значущі якості особистості фахівця [3, с. 87].

У свою чергу, професійно важливі якості детермінують професійне становлення людини, визначають результативність її діяльності і лежать в основі психологічної готовності до професійної діяльності.

Багато науковців, аналізуючи механізм тренінгового впливу на особистість, підкреслюють, що ефекти тренінгового впливу виявляються в прогресі ментальних можливостей, загостренні інтуїції, спостережливості, зростанні почуття впевненості в собі, у ефекті розширення свідомості і життєвого простору особистості у психологічному смислі тощо [1; 5; 6].

Деякими зарубіжними авторами тренінг визначається як спосіб перепрограмування моделі управління поведінкою і діяльністю людини [9].

Метою даної статті є розгляд змісту й особливостей адаптивного соціально-психологічного тренінгу, його загальної схеми, його місця і ролі у психологічній практиці.

Виклад основного матеріалу. В останній час в практичну діяльність силових структур нашої держави впроваджено багато тренінгів та програм тренінгової роботи з персоналом правоохоронних органів, які спрямовані на підвищення якості професійної надійності персоналу, зростання ефективності професійної діяльності правоохоронців, зниження впливу на них негативних наслідків професійної діяльності в повсякденних та екстремальних умовах і т.п. Зокрема:

– тренінги особистісного зростання й тренінги вмінь, ідея яких пов'язана з виявленням прихованих ресурсів особистості, запусків механізмів саморозвитку, рефлексії;

– соціально-психологічні тренінги, з яких:

а) тренінг «Сила духа», який спрямований на підвищення рівня професійної комунікації, розвиток навичок встановлення психологічного контакту з громадянами будь-якої категорії;

б) тренінг «Вжити та врятувати», спрямований на навчання використовувати особистісні ресурси для подолання психотравмуючої ситуації, спрямовані на зниження рівня тривоги, набуття навичок тілесного та емоційного розслаблення, підвищення рівня емпатії та вміння отримувати підтримку від колег у надзвичайній ситуації [2]. Ці тренінги були впроваджені в практичну діяльність фахівців МНС відділенням впровадження психотренінгових технологій Харківського національного університету цивільного захисту України;

– тренінг «Комунікація – Стрес – Безпека» (КСБ) – спрямований на формування у працівників ОВС психологічної стійкості, отримання практичних навичок протистояння стресам та емоційної саморегуляції, формування вмінь вирішувати конфлікти; розвиток особистісної і професійної комунікації, отримання навичок безпечної поведінки, а також комплексне вирішення багатьох професійних і психологічних проблем, що виникають у працівників міліції;

–«тренінг із професійно-психологічної підготовки працівників ОВС» метою якого являється оволодіння системою теоретичних знань та практичних професійно-психологічних навичок і вмінь, які необхідні у діяльності працівників ОВС, формування готовності до ефективної поведінки у повсякденній діяльності та екстремальних умовах, а також розвиток навичок спілкування з різними категоріями громадян.

Загалом розглянуті вище тренінги являють собою професійно-орієнтовані, апробовані, достатньо структуровані, методично розроблені і валідні навчально-розвивальні тренінгові програми. Цілеспрямоване застосування їх у відомчих навчальних закладах, а також під час систематичної професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки правоохоронців сприятиме їх особистісно-професійному розвитку.

Соціально-психологічний тренінг (СПТ) як ефективний метод інтерактивного навчання знаходить широке застосування в сучасних умовах в різних сферах людської практики, де успішність діяльності людей значною мірою залежить від їхньої компетентності в питаннях спілкування. Соціально-психологічний тренінг дозволяє, за порівняно невеликий час, вирішити завдання з інтенсивного формування і розвитку професійно значимих навичок і вмінь.

Однак, настільки вузьке трактування тренінгу є, на сьогодні, неповним. Володіючи великими можливостями з модифікації людської психіки і людської поведінки, соціально-психологічний тренінг використовується для вирішення питань психокорекції, психотерапії різних внутрішніх проблем його учасників. У такий спосіб більш точно було б позначити під соціально-психологічним тренінгом сукупність методів організації внутрішньогрупової взаємодії, для розвитку особистості й удосконалення групових відносин.

Проводячи теоретичний аналіз проблем соціально-психологічної адаптації людини до навколишнього ціннісно-нормативного середовища, зміст і можливості соціально-психологічного тренінгу як засобу вирішення особистісно вагомих соціально-психологічних проблем людини, ми упритул підійшли до постановки і реалізації ідеї адаптивного тренінгу. Розглянемо нижче деякі питання його змісту й особливостей.

Аналізуючи загальну логіку і конкретні технології адаптивного соціально-психологічного тренінгу, ми виходили з таких міркувань:

1. Теорія – являється необхідною ланкою психотерапії, оскільки саме засвоєння військовослужбовцем закладеного в теорії образу людини і несподіване трактування його проблеми ведуть до лікування. Такий погляд змінює уявлення про сутність і роль психотерапевтичної теорії. Неважливо, чи відповідає вона дійсності, чи правильно відбиває причини утруднень, чи важливий ефект, що вона зроби́ть, ставши частиною свідомості військовослужбовця. Теорія з цього погляду не що інше, як міф, що організує уявлення військовослужбовця про себе і про світ, міф корисний, хоча часто суперечить іншому корисному міфу. Побудова корисних міфів уявлень особистості, її соціально-психологічної взаємодії опосередковує у більш гармонійній формі різні аспекти психокорекції, пов'язуючи «особистість», її «внутрішній світ» як одну сторону цієї взаємодії і «соціальне оточення» як іншу сторону цієї взаємодії.

2. Можливості застосування «трифакторної моделі значимості іншого» О.В. Петровського для структурування суб'єкт-об'єктних відносин (у тому числі з приводу соціальної адаптації) з різними сферами соціальної взаємодії. Ця модель екстраполюється в нашому випадку у вигляді моделі значимості різних сфер спілкування, а конкретно у вигляді таких показників:

А – атракція – здатність залучати або відштовхувати навколишніх, бути соціометрично обраним чи відкинутим, викликати симпатію або антипатію;

Б – влада, статус влади – інституціалізована роль, у якій домінують владні відносини;

Р – референтність, авторитетність – визнання за значимим іншим права приймати відповідальні рішення в істотних для них обставинах.

Спроба організації тренінгової роботи з виділення в особистісному полі світосприймання саме цих компонентів, дозволило нам будувати стратегію модифікації поведінки як на особистісно-індивідуальному рівні (що є Я і що для мене важливо), так і на соціально-психологічному рівні і навіть соціологічному (у якому соціальному оточенні Я знаходжуся і які його вимоги).

3. Безумовна пріоритетність особистості людини і зосередження основних зусиль для підвищення її задоволеності від різних сторін життя і сфер соціальної взаємодії. Тільки поважаючи себе людина може по-справжньому поважати навколишніх, тільки щаслива людина може зробити щасливим іншого. Ці постулати гуманістичної психології одержали реальне втілення в конкретних методиках розкриття особистості, підвищення її адаптаційного потенціалу і формування ефективної стратегії само здійснення.

4. Загальна схема адаптивного тренінгу може бути представлена у вигляді наступного алгоритму:

4.1. Існують потреби індивіда, що є рушійною силою його спонукань, соціальної активності. Найважливіші з них – соціалізація потреби, потреби в людському оточенні. Водночас з цим, існують потреби суспільства, які не можна звести до суми потреб складових його індивідів. Ці віддалені від конкретної особистості, але життєво необхідні для людського соціуму потреби вкрай важливі для реалізації. Таким чином виникає визначена розбіжність особистісних інтересів і суспільних. Особистісна і соціальна доміанти знаходять своє вираження в конфлікті індивіда і соціуму.

4.2. У такий спосіб існує проблема необхідності і гармонізації особистісно-соціальної взаємодії.

4.3. Психотерапія втручається у внутрішній світ особистості і прагне вирішити конфліктну проблему за рахунок створення у внутрішньому світі особистості механізмів, що дозволяють їй більш комфортно будувати взаємини з навколишнім середовищем.

4.4. Стратегія роботи в межах адаптивного тренінгу містить:

а) сферу самопізнання, що зачіпає глибинні питання спонукальних мотивів, життєвих цінностей особистості;

б) сферу самоздійснення, що відповідає на запитання як будувати стратегію самоздійснення в конкретному навколишньому середовищі. Підкреслимо – для керівника адаптивного тренінгу важливо розбудити в людині особистість, а потім «навчити» її самоздійсненню з найменшими психологічними втратами.

4.5. Стратегія самоздійснення структурується на основі особливостей взаємодії на різних рівнях:

- а) особистості – загальнолюдської культури;
- б) особистості – ціннісно-нормативного середовища сучасного українського суспільства;
- в) особистості - ціннісно-нормативного середовища соціального інституту (насамперед професійного, у нашому випадку – військової частини);
- г) особистості – найближчого сімейно-родинного оточення.

4.6. Випробування різних стратегій адаптивної поведінки.

4.7. Якісний і кількісний вимір ходу адаптивних процесів і в цілому підсумків тренінгу:

а) самозвіти учасників тренінгу – відчуття ними психологічного комфорту під час вирішення завдань соціально-психологічної взаємодії, особливо проблем соціально-психологічної адаптації;

б) експертні оцінки учасників консультативно-методичних груп – оцінка можливостей окремих методик і, в цілому, тренінгу для соціально-психологічної адаптації людини до навколишнього ціннісно-нормативного середовища;

в) експертні оцінки психологів, які здійснювали супервізорські функції, щодо релевантності тренінгу задекларованим цілям соціальної адаптації.

Такий загальний підхід запропонованого нами адаптивного соціально-психологічного тренінгу.

Водночас, звертаючи увагу на психічний стан і соціальне самопочуття військовослужбовців, які безпосередньо виконували обов'язки в ризиконебезпечних умовах, ми часто не враховуємо особистісне ставлення до нашої допомоги тих, хто її потребує.

В 2011-2012 роках нами було запропоновано та проведено цикл заходів щодо надання психологічної допомоги військовослужбовцям частин та підрозділів внутрішніх військ в Харківській, Сумській областях, які раніше брали участь у виконанні ризиконебезпечних завдань. Серед учасників адаптивного тренінгу переважали військовослужбовці з екстравертно-сенсорним, інтровертно-мисленним, а також інтровертно-почуттєвим типом сприйняття, згідно з класифікацією типів особистості К.Г.Юнга [2].

Інтровертно-сенсорна типологія особистості припускає комфортне існування і життєдіяльність в умовах негативного або тривожного емоційного фону. Оскільки емоційна напруга, дратівливість, агресія для них є нормальним станом, вони, з одного боку, «у собі здорові», а з іншого, не задумуючись, вихлюпують свої емоції на навколишніх, провокуючи конфлікти й ув'язуючись у них. Це посилюється низьким рівнем інтелектуального і культурного розвитку. Такий спосіб «саморегуляції» припускає, по-перше, «соціальну адаптацію» у силових структурах. По-друге, за рахунок впевненості в собі і напористості, полегшує їм процес створення для себе умов життя, що адекватні потребам організму. При достатньо високому рівні розвитку інтелекту «лікування» і соціальна адаптація відбувається за рахунок високого самоконтролю, тим більше, що стан емоційної напруги не розцінюється як хворобливий, а скоріше, як стан гарного енергетичного тону. Такий стан справ

не залежить від того, чи поєднується інтровертна сенсорика у формулі особистості з екстравертним мисленням або екстравертним почуттям.

Особистості екстравертно-почуттєвої та інтуїтивної типології також легше переносять професійний стрес та пост стресові розлади, тому що, маючи розвинуту спроможність до несвідомого сприйняття інформації, інстинктивно вгадують для себе правильну поведінку або підбирають засоби лікування. Крім того, ця спроможність припускає адекватне ставлення до методів психокорекції і полегшує використання для лікування вправ і технік різноманітних методів саморегуляції, починаючи з аутотренінгу та закінчуючи таким методом «нетрадиційної медицини», як медитація.

Що стосується військовослужбовців з екстравертно-сенсорним та інтровертно-мисленим типом сприйняття, тут картина дуже гнітюча. Такі військовослужбовці приходили до психолога украй неохоче, після довгих умовлянь із боку членів своїх родин. Для них психолог ототожнювався з психіатром, пропозиція про візит до нього – з обвинуваченням у божевільлі. Вони «ні на що не скаржилися», віддавали перевагу терпіти мовчки і чекати поки «пройде само». Адаптивний соціально-психологічний тренінг важко застосовувався під час роботи з цією категорією військовослужбовців, тому що, може в силу культурних особливостей громадян України, менталітету, вони сприймали пропозицію бесіди або пропозицію стати учасником тренінгу як зазіхання на своє особисте життя і чиєсь прагнення «залізи в душу». Вправи і методики саморегуляції, що рекомендуються в межах адаптивного тренінгу, в 90% випадків сприймалися як марні фантазії та цікаві іграшки. Реакції військовослужбовців на подібні рекомендації були не адекватні, - здебільшого, це нерозуміння, страх і питання: «Навіщо?». Основним видом роботи, на який вони були «згодні», це індивідуальні і групові заняття: одержати результати тестування, прослухати популярну лекцію і нічого не робити самому.

Висновки. Таким чином, врахування особистісного типу сприйняття психологічної допомоги дозволяє практичному психологу внутрішніх військ вже на початковому етапі прогнозувати не тільки результативність проведення адаптивного соціально-психологічного тренінгу, але й поетапність використання вправ, що найбільш ефективні для конкретної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вачков И.В. Психология тренинговой работы: Содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы [Текст] / И.В. Вачков. – М.: Эксмо, 2007. – 416 с. – (Образовательный стандарт).
2. Лебедева С.Ю. Сучасні проблеми впровадження психотренінгових технологій у діяльність МНС [Текст] / С.Ю. Лебедева, Я.О. Овсяннікова, І.О. Поляков, Д.С. Титаренко // Проблеми екстремальної та кризової психології. – Харків: УЦЗУ, 2008. - Вип. 5. - С. 95-100.
3. Лефтеров В.О. Психотренінгові тренінгові технології в органах внутрішніх справ [Текст]. Т.1. Методологія психотренінгу та його використання у професійно-психологічному розвитку персоналу, задіяного в екстремальних видах діяльності: Монографія / В.О. Лефтеров. – Донецьк: ДЮІ, 2007. – 242 с.
4. Лефтеров В.О. Психотренінгові тренінгові технології в органах внутрішніх справ [Текст]. Т.2. Психотренінг в ОВС: практичний досвід, організа-

ція проведення та перспективи подальшого впровадження: Монографія / В.О. Лефтеров. – Донецьк: ДЮІ, 2008. – 286 с.

5. Марасанов Г.И. Социально-психологический тренинг [Текст] / Г.И. Марасанов. – М.: Когито-центр, 2001. – 251с.

6. Спасенников В.В. Анализ и проектирование групповой деятельности в прикладных психологических исследованиях / В.В. Спасенников. – М.: Институт психологии РАН, 1992. – 162 с.

7. Тімченко О.В. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція) [Текст] : дис.. доктора психол. наук / О.В. Тімченко. - Х., 2003. – 427 с.

8. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг [Текст]: учебное пособие / Л.Б. Шнейдер. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 600 с. – (Серия «Библиотека психолога»).

9. Cenin M. Podstawy teoretyczne stosownych metod treningu psychologicznego [Текст] / М. Cenin // Acta Bratisl. Pr. Psychol. – 1990. – № 22. – С. 35-64.

УДК 159.9

Кучеренко Н.С. аспірант кафедри практичної психології Української інженерно-педагогічної академії

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ФАХІВЦЯ ВИКОНУЮЧОГО ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

У статті проведено аналіз стану проблеми визначення професійної успішності виконання діяльності в особливих умовах в працях як вітчизняних, так зарубіжних дослідників. Визначені деякі протиріччя які виникають між властивостями фахівця і відносинами особистості в характеристиці здібностей, шляхи подолання цих протиріч, основні особливості прогнозування успішності діяльності з урахування професійно значущих властивостей і здібностей спеціалістів.

Ключові слова: професійна успішність, діяльність в особливих умовах, професійні здібності, надійність, система прогнозування успішності діяльності.

В статье проведен анализ состояния проблемы определения профессиональной успешности выполнения деятельности в особых условиях в трудах как отечественных, так и зарубежных исследователей. Определены некоторые противоречия, которые возникают между качествами специалиста и отношениями личности в характеристики способностей, пути преодоления этих противоречий, основные особенности прогнозирования успешности деятельности с учетом профессионально важных качеств и способностей специалистов.

Ключевые слова: профессиональная успешность, деятельность в особых условиях, профессиональные способности, надежность, система прогнозирования успешности деятельности.